

МОНГОЛ УЛСЫН ГУРАВДАГЧ ХӨРШ ХЭН БЭ?

Э.Батзориг*

Дэлхий дахины харилцаа хамаарал өдрөөс өдөрт өсөн нэмэгдэж, олон улсын харилцааны үндсэн дүр төрх даяарчлалын шуурганд хөгжлийнхөө эрчимтэй үед хувьсан өөрчлөгдөж байна. Дэлхий нийтийн ерөнхий чиг хандлага ийм байгаа үед Монгол Улс бусад улстай хамтын ажиллагаагаа хөгжүүлж, үр өгөөжтэй шинэ улс төр, эдийн засгийн харилцааг цогцлуулах замаар дэлхий нийтийн хөгжилтэй хөл нийлүүлэн алхахын тулд өөрсдийн гадаад бодлогын чиг шугамыг зөв томъёолж, түүнийгээ хэрэгжүүлэх аргыг зөв сонгох шаардлагатай юм. Үүнээс гадна хамгийн гол нь тэрхүү даяарчлалын давалгаанд тэсч үлдэхийн тулд чухамхүү хэнтэй харилцаж, хэнийг дагах асуудал чухал юм.

“1990 оноос өмнө манай улс гадагшаа харах 2 цонхтой байсан бол өнөөдөр дөрвөн зүг найман зовхист цонхоо дэлгэх болсноор Монгол Улсын гадаад бодлогын онол, зорилго, баримталдаг зарчим, үр дүнгийн шалгуур бүгд өөрчлөгдсөн бөгөөд гадаад бодлогод үндэсний эрх ашиг гэдэг зарчим үйлчилж олон тулгуурт харилцаанд түшиглэж буй”¹ талаар Монгол Улсын анхны Ерөнхийлөгч П.Очирбат хэлсэн.

Тэгвэл олон тулгуурт гэдэг нь бүх талаар олон улс гүрнүүдтэй харилцан холбогдохын нэр болохын хувьд тэдгээр олон улсын чухам хэн нь бидэнд ээлээ өгөх билээ?

I. Түүхийн өнгөөс харахуй. Хоёр хөршийн асуудал

Түүхийн хувьд буфер улсын жишгээр хоёр их гүрний дунд оршоор ирсэн манай улсын хувьд тусгаар тогтносон гэх үеэс гуравдагч хөршийг хайгаагүй биш хайсан. Гэвч тэрхүү гуйлтад хариу өгөөгүй нь тухайн үедээ дээрхи их хоёр гүрэнтэй Монголын тухайд баримтлаж байсан бодлоготой нь шөргөөцөлдөхөөс зайлсхийхснийх биз. Бас Монгол Улс энэ их урт удаан цаг хугацааны туршид уг гүрнүүдийн бүрэн эзэрхийлэлд орчилгүй явсаар ирсэн нь гадагш чиглэсэн бидний тэмцлээс илүүтэйгээр дотогш чиглэсэн их гүрнүүдийн нөлөөллийн бодлогууд харилцан эсрэгцэлж байсан явдал нь бие биеийн шууд түрэмгийллийг барих хүч болж байсан гэдэгтэй үл эргэлзнэм.

Нөгөөтэйгүүр түүхэн хүчин зүйлүүдийн нөлөөтэйгээр бид Орос улстай харилцах харьцаагаа гүнзгийрүүлсэн бөгөөд эл байдал нь саяхныг хүртэл буюу 1990 оныг хүртэл үргэлжилсэн. /1990 он гээд тус хоёр орны харилцаа дуусгавар болсон гэдэг утгаар бус харин тухайн он хүртэл ЗХУ нь манай улсын хувьд цорын гэж хэлж болохуйц холбоотон байсан гэдэг утгаар оруулав/ Хэдийгээр их гүрний сателлит нэрээр сайн бөгөөд саараар хэлүүлж байсан ч гэсэн чухамхүү эл гүрнийг

*Э.Батзориг - МУИС-ийн Хууль зүйн сургуулийн оюутан

түшсэнээр манай улс дэлхийд хүлээн зөвшөөрөгдсөн² гэдэгтэй маргах хүн нэгэнтээ гарахгүй биз. Энэ талаар судлаач Д.Баярхүү “Коммунизмын үед Зөвлөлт Холбоот Улсын тусламж, дэмжлэг, хамтын ажиллагаан дээр манай бүтээн байгуулалт босч сүндэрлэн, манай тусгаар тогтнол, аюулгүйн байдал баталгаажин, дэлхийд Монгол орон танигдаж зөвшөөрөгдсөн. Чухам тэдний нөлөө, дэмжлэгээр бид хоцрогдлоосоо салж, европжин соёлжсон”³ хэмээн онцолсон.

Их Хятадын хувьд Монгол нь ямагт түүний нэгэн муж /хэсэг/ байсаар ирсэн тухай ойлголтууд түүхийн ном, сударт тааралдах нь олонтаа. Хамгийн сүүлийн түүхэн баримт л гэхэд дөнгөж дотоод их хямралаа шийдсэн ДИУ тусгаар тогтнолоо зарласны маргааш нь доктор Сунь Ятсен ард түмэндээ хандаж гаргасан уриалгадаа:

“Хань, манж, монгол, мусульман, түвд гэх мэт нэг улсын дотор аж төрж байгаа янз бүрийн ард түмнүүд нэг үндэстэн болж нэгдэн нягтарлаа. Үүнийгээ бид үндэсний эв нэгдэл гэж нэрлэж байна. Учанд хувьсгал дүрэлзсэн цагаас 10 гаруй муж улс тусгаар тогтнолоо тунхаглалаа. Тусгаар тогтнол гэдгээр бид нэг талаас Чин гүрний дарлалаас чөлөөлөгдсөнийг ойлгож байна, нөгөө талаас бүх муж Монгол, Түвдтэй нэгдсэнийг ойлгож байна. Иймд холбооны Засгийн газар байгуулах хэрэгтэй. Үүнийгээ би нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдал хэмээн нэрлэж байна”⁴ гэсэн байдаг. Хятадын хувьсгалын эцэг гэгдэх энэ хүний хэлсэн үг түүнийг нас барсны дараа жижиг Монголын тусгаар тогтнолын асуудал дээр хатуу цемент лугаа төрийн бодлого болж үлдсэн юм.⁵ Дундад улсын тэрхүү өнө эртний түүхтэй санаархлыг таслан зогсоосон үйл баримт Крымд чуулсан холбоотон гурван гүрний уулзалтын үр дүн байсан.

Энэ мэтээр Их хоёр гүрний Монголын хувь заяаны хүрдийг эргүүлж байсан үйл баримтыг тоочоод байвал баршгүй. Одоо ч гэсэн манай улс ялангуяа эдийн засаг, хүч бололцооны зарим талаар хараат байгаа нь илт.

II. Гуравдагч хөршийн эрэлд. Шаардлага

Үг зүйн хувьд хөрш гэдэг сонголт хэр оновчтой вэ? Уг нь энгийн ойлголтын түвшинд аливаа улстай шууд хиллэж байгаа орныг хөрш гэж ойлговол зохилтой. Иймд манай улсын хувьд хойд талаар ОХУ, урд талаар Хятадтай хиллэж байгаагаас үзвэл хоёр л хөрштэй гэдэг нь тодорхой. Харин эдгээрээс бусад улстай харилцаа тогтоовол түнш гэсэн тодотголыг хэрэглэх нь оновчтой байх. Нөгөө талаар *түнш* хэмээх ойлголтыг судлаач Д.Уламбаяр: “Түнш, түншлэл”-ийг гадаад бодлогын талаас авч үзвэл “харилцан бие биедээ түшиг, тулга болох”, “дотно найрсаг, нөхөрсөг” зэрэг агуулгыг илэрхийлж, хоёр орны хэвийн найрамдалт сайн хөршийн харилцаа илүү чин сэтгэлийн буюу гүн гүнзгий,

олон талт хамтын ажиллагааны шинж төлвийг зааж байна гэж тодорхойлж болохоор юм. Гэхдээ энд “холбоотны буюу эвслийн” эрх ашгийг тэргүүн зэрэгт тавих буюу харгалзах, “ах дүүгийн” харилцааны ах нь сургах, дүү нь сонсох агуулга тусгагдаагүй бөгөөд үүгээрээ түншлэгч талуудын тэгш эрх хангагдаж буй гэж үзэж болно. Мөн өргөн хамтран ажиллах утга санаа шингэсэн байдаг нь талууд амжилт ололт, доголдол, дутагдлын талаар хамтын хариуцлага хүлээдэг. Тэгэхлээр түншлэл нь улс /олон улсын харилцаанд оролцогчид/ гүрнүүдийн хэвийн, найрсаг харилцаанаас агуулга, хэлбэрээрээ өргөн юм. Зарим улс орон түншлэлийн харилцаанд болгоомжтой ханддаг ч орчин үеийн олон улсын харилцааны шинэ дэг журам бүрэлдэн тогтох үйл явц өрнөж байгаа өнөө үед түншлэл нь гурав дахь этгээдийн эсрэг чиглэсэн шинж байх ёсгүй гэж үзэж байна. Даяаршлын одоо үед түншлэлийн эдийн засгийн утга агуулга нь улам өргөжин тэлж байна⁶ хэмээн томъёолсон байна.

Манай улсын хувьд гуравдагч хөршийг /Түнш гэхээс илүүтэйгээр хөрш хэмээх нь нэгэнтээ хэвшиж байгаа тул уг үг сонголтыг хөндөхгүйгээр өгүүлээ үргэлжлүүлэхийг зорилоо/ олох шаардлага нь:

- Аж төрөх /амьдралын/ хэв маягийн хувьд өрнөдийн соёлын ололтыг нэвтрүүлэх

- Хөршийг олж улмаар тэдний бодит ашиг сонирхлыг нутаг дэвсгэр дээр бий болгосноор аюулгүйн бодлогыг хангах

- Эцэст нь соёлын загварыг нэвтрүүлж, үндэсний бодлогыг бататгаснаар даяарчлалын тойрогт багтаж орох

Юуны өмнө Монгол Улс өөрсдийн гадаад бодлого дахь шийдвэр гаргалтаа эзэн мэдэж, ашиг сонирхлынхоо үүднээс хөршөө сонгох бодит боломж хэдийнээс, хэний ч хамаарал, зөвлөгөөгүйгээр нээгдсэн тухай дипломатч Х.Олзвой: “Монгол Улс хоёр хэт их гүрний тойргоос аажмаар гарч, гадаад харилцаандаа олон тулгуурт байдалд шилжих түүхэн үе нээгдсэн нь 1990-ээд оны ардчилсан өөрчлөлт шинэчлэлээр нөхцөлдсөн юм. Монгол Улсад “Зүүн тийш харж хөгжих” замын эхлэл нэгэнтээ тавигдсан”⁷ гэж цохон тэмдэглэсэн нь судлаачдын үзэл бодолтой ян цав нийцсэн байна.

Хорин нэгдүгээр зуун хүн амд суурилсан эдийн засгийн өсөлт талаасаа Хятадынх гэсэн дүгнэлт хэдийн хэвшин зөвшөөрөгдсөн бол шинжлэх ухаан талаасаа мэдээллийнх гэдэгтэй маргах хүн нэгээхэн ч үгүй. Хоол унд, өмсөлт зүүлт, байшин барилга гээд өрнөдийн шинжтэй олон соёлыг энд ярих боломжтой ч дээр дурьдсан соёлын ололт гэдгийг техник, технологитой холбон тайлбарлахад нэг их хол зөрсөн ойлголт гарахгүй байх. Даяарчлал нь мэдээллийн технологийн хөгжилтэй шууд холбоотой бөгөөд чухамхүү мэдээллийн технологийн хамгийн сүүлийн үеийн ололт амжилт материаллаг үйлдвэрлэлд асар хурдацтай

нэвтэрснээр эдүгээ даян дэлхийг бүхэлд нь хамран өрнөж байна.⁸ Үүн лугаа амьдралын хэв маягийг кибер орон зайгүйгээр төсөөлөхийн аргагүй болж.

Бодит ашиг сонирхол гэдэгт юуг хамааруулан ойлгохоос хоёрт дурьдсан шаардлагын үндэс улбаална.

Юуны түрүүнд дэлхийд зонхилох нөлөө үзүүлж чадахуйц нөөц бололцоо бүхий улсын /АНУ, Япон, Хятад, Герман, Англи гэх мэт/ хөрөнгө оруулалттай томоохон компани, үйлдвэр аж ахуйн газар, чөлөөт бүс зэргийг өөрийн нутаг дэвсгэр дээр байгуулах явдлыг хөхиүлэн дэмжих явдал юм. Энэ бол цэвэр эдийн засгийн дампуурлыг арилгаж, чадавхийг нэмэгдүүлэх оновчтой арга зам мөн. Төсвийн хөрөнгийг бүрдүүлэх, ажилгүйдлийн хэмжээг бууруулах гээд түүний ашигтай талыг тоочоод байх нь илүүц биз. Сүүлийн жилүүдэд худалдаа, хөрөнгө оруулалтын хэлэлцээр байгуулах үйл явц өсөн нэмэгдэж, ялангуяа АНУ, Европын Холбоотой байгуулсан худалдааны нэн тааламжтай гэрээнүүд нь хөрөнгө оруулалтыг татахад чухал нөлөө үзүүлж байгааг мэргэжилтнүүд онцлон тэмдэглэж байна.⁹

Хоёрдугаарт гадаадын бодит ашиг сонирхол гэдэгт компани, үйлдвэрийн газруудаас гадна тусгай зориулалт бүхий чухал объектуудыг буюу тодруулбал цэрэг-стратегийн зориулалт бүхий байгууламжийг ойлгох нь зүйтэй. Манай улс Таван Толгойд Цэргийн бааз байгуулсан нь үүний тод жишээ юм. Жил болгон тэнд гадаадын цэргийн бие бүрэлдэхүүний хамтаар /АНУ, Бельги гэх мэт/ цэргийн хээрийн хамтарсан сургууль хийгдэж байгаа бөгөөд улмаар түүнийг НҮБ-ийн Энхийг Сахиулах Хүчний сургалтын бааз болгох тухай, мөн уг баазыг орчин үеийн тоног төхөөрөмжөөр хангаж, үйл ажиллагааг нь боловсронгуй болгохоор АНУ-аас хөрөнгө оруулалт хийх тухай асуудлууд яригдаж байгаа юм. Сүүлийн үед манай улсыг АНУ-ын цэргийн баазыг өөрийн нутаг дэвсгэр дээр байгуулах нь гэсэн мэдээллийн талаар ярьж, бичих болсон бөгөөд чингэвэл тэр нь Үндсэн хууль зөрчсөн явдал болно, хэмээн үзэх судлаачид цөөнгүй бий.

Тухайлбал судлаач Марк Магниер “Монгол Улс хэдийгээр Үндсэн хуулиараа цэргийн хүчнийг өөрийн нутаг дэвсгэр дээр байлгахыг хориглосон байдаг ч АНУ-ын цэргийн баазыг байршуулахаар хэлэлцэн тохирч буй”¹⁰ хэмээн өөрийн өгүүлэлдээ дурдсан нь судалгаа буруу хийснээс болж ташаарсан байна хэмээн үзэж болохоор байна. Учир нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 3-т “Хууль гаргахгүйгээр гадаадын цэргийн хүчнийг Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт байрлуулах, дамжин өнгөрүүлэхээр улсын хил нэвтрүүлэхийг хориглоно”¹¹ хэмээн заасан байдаг бөгөөд яг энэ асуудлын зохицуулалт нь “Гадаадын цэргийн хүчийг байрлуулах, дамжин

өнгөрүүлэх тухай хууль”-ийн 6 дугаар зүйлд тусгагдсан байдаг. /Угаасаа Монгол Улсын Үндсэн Хууль болон Гадаадын цэргийн хүчийг байрлуулах, дамжин өнгөрүүлэх тухай хуульд цэргийн байнгын бааз байгуулахыг хориглох тухай заалт байхгүй/ Иймээс АНУ-ын ч бай, өөр улсын ч бай энхийн төлөө зориулалттай үйл ажиллагаа явуулах цэргийн баазыг манай улс тухайн улсын засгийн газартай хийсэн хэлэлцээрийн үндсэн дээр өөрийн нутаг дэвсгэр дээр байгуулахад болохгүй юм байхгүй мэт.

Үүнээс гадна манай улс Атлантын далайн хоёр эрэг орчмын улсуудын харилцан бие биеийн аюулгүйн байдлыг хангах зорилгоор байгуулагдсан НАТО буюу “Умард Атлантын Гэрээний Байгууллага”-тай харилцаа тогтоон, хамтын ажиллагаагаа хөгжүүлэх тал дээр ихээхэн хүчин зүтгэж байгаа билээ.

Монгол Улсын Гадаад харилцааны сайд асан Н.Туяа “ЭТТ+Монгол” томъёоллоор мэдээлэл солилцох, байгалийн гамшиг, үйлдвэрлэлийн ослын сургалт, Монголын офицерийн бие бүрэлдэхүүний англи хэлний сургалт, Монголын Зэвсэгт хүчний анги нэгтгэлүүдийг энхийг сахиулах ажиллагаанд сургах, шинжлэх ухаан, технологийн судалгаа гэсэн чиглэлүүдэд НАТО-тай хамтран ажиллах санал тавьж байсан боловч шууд хүлээн аваагүй.

Судлаач О.Машбат “Гэвч 2000 онд Монгол Улсын Зэвсэгт хүчний баг НАТО-ийн ЭТТ-ийн хүрээнд явагддаг ЦЕНТРАЗБАТ хээрийн сургуульд оролцсоноор бодит биеллээ олж эхэлсэн билээ. Энэ төрлийн ажиллагаа 2003 оны 2 дугаар сард манай Зэвсэгт хүчний бие бүрэлдэхүүн Бельгийн Вант Улсын цэргийн багтай хамтран хээрийн сургуулийг эх орондоо зохион явуулах зэргээр нэн идэвхжиж байна. Түүнчлэн Иракт буй манай энхийг сахиулах баг ч НАТО-ийн гишүүн Польшийн командлалд байгаа бөгөөд Афганистанд ч НАТО-ийн гишүүн орнуудтай нэг дор байлдааны даалгавар гүйцэтгэж байна. Монгол Улс НАТО-тай харьцаж байгаа өнөөгийн байдлыг ерөнхийд нь дүгнэвэл, 1998 онд манай талаас дэвшүүлэн тавьсан “ЭТТ+Монгол Улс” томъёолол *de facto* хэрэгжиж эхэлсэн гэж дүгнэж болохоор байна”¹² хэмээн өөрийн “Монгол Улс, НАТО-ийн харилцаа, өнөөгийн байдал, хэтийн төлөв, ашиг сонирхлын нийцэл” нэртэй өгүүлэлдээ сийрүүлсэн байна. Магадгүй нөгөө талаас Монгол Улсын хүчин чармайлтыг НАТО-ийн бодит ашиг сонирхлыг нөхцөлдүүлэх гэсэн дорвитой үйл ажиллагаа хэмээн дүгнэхэд болохгүй гэх газаргүй.

Нөгөө талаар хүн төрөлхтнийг цочроосон 9-р сарын 11-ний аймшигт алан хядах ажиллагаа болсноос хойш аюулыг арилгаж, түүнээс урьдчилан сэргийлж улмаар дэлхийн шинэ дэг журам /энэ асуудал нь ид олон орны судлаачдын анхаарлын төвд байгаа/ тогтоох зорилгоор

өргөн цар хүрээтэй үйл ажиллагааг дэлхий дахинаа явуулж байгаа билээ. АНУ, Англи тэргүүтэй улсуудын энэ их үйлсэд манай улс ч гэсэн өөрийн дуу хоолойг өргөж байгаа нь зарим нэг талаар судлаачдын зүгээс шүүмжлэлд өртөж байгаа хэдий ч эцсийн дүнд улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлыг хангах нэгэн баталгаа болох нь эргэлзээгүй юм.

Одоогоор хөршүүд маань Ирак дахь дайныг эсэргүүцэж, АНУ-ыг дэлхийд ганцаар жанжлах бодлого явуулж байна хэмээн шүүмжилж байгаа авч харин манай улсын гадаад бодлогын байр суурийг тулгаж шүүмжилсэн зүйл үгүй байна. Магадгүй хөршүүд маань “жижиг улс жижиг сонирхлынхоо төлөө” хийж байгаа том алхам гэдгийг ойлгож байж ч болох талтай.¹³

Дээр дурьдсан энэхүү шаардлагын цөм нь манай улсад шууд аюул нүүрлэсэн тохиолдолд бид ганцаардахгүй гэсэн санаанд оршиж байгаа бөгөөд нөгөө талаас өөрсдийн бодит ашиг сонирхлыг хамгаалах үүднээс бидэнтэй нэгдэх шаардлагыг бий болгох ач холбогдолтой байж болох юм.

III. Дүгнэлт буюу хэн бидний гуравдагч хөрш вэ?

Манай гуравдагч хөрш хэн бэ, хэмээн хариулахаас илүүтэйгээр гуравдагч хөрш болох шаардлагыг аль улс хангаж байна вэ, гэдэг асуултад хариулт өгөхийг оролдъё. Ер нь бид гуравдагч, дөрөвдөгч гэлгүйгээр хоёр хөршөө дагаад л даяаршилд ороод явчихаж болдоггүй юмуу?

Энэ асуултад хариулт болгож дипломатч, түүхч Ж.Бор: “Бид Хятадаар дамжиж глобалчлагдах юм бол эдийн засаг маань энэ салбарт нэн эрчимтэй хүчирхэгжиж байгаа Хятадын бүрэн хараат байдалд орох өндөр магадлалтай. Хэрвээ Оросоор дамжин глобалчлагдах бол эдийн засаг маань хэт улс төржих юм уу, мафичлагдах магадлал илүү ихтэй. Нөгөө талаар ОХУ эдийн засгийн хувьд сэргэж ирмэгцээ хөрш зэргэлдээ улсуудаа дарамталдаг бодлогоо сэргээх нь илэрхий. Үүнийг В.Путины айлчлал Монголын хувьд нотолж өглөө гэхэд хилсдэхгүй”¹⁴ хэмээн тодотгосон байгаагаас үзвэл хөршүүдээ дагах нь зохимжгүй болж таарч байх шиг. Ингэхлээр бид хүссэн ч хүсээгүй ч “Хашлага давах” /Энэ тухай Д.Баярхүү “Геополитикийн шинэ тулгалт, монголын шинэ сонголт” Стратеги Судлал 2003/2, дэлгэрүүлэн үзэж болно/ хэрэгтэй болох нь ээ!

Тэгвэл соёлын /мэдээллийн/ шаардлагыг хэн хангаж байна вэ? Эл асуултад өгөх миний хариулт судлаач Д.Баярхүү абугайнхтай бүрэн нийцэж буй тул түүний бодлыг засваргүйгээр толилуулсу. Тэрбээр “Ямар ч цензургүйгээр ердийн ба кабель ТВ-ээр 24 цагийн турш нэвтрэх америк кинонууд, MTV гэх хөгжмийн сувгууд, CNN, BBC гэх мэтийн мэдээллийн сувгууд, спортын сувгууд, англи хэлийг төр засгийн тэргүүнээсээ авахуулаад хэт шохоорхож буй байдал, компьютер интернэт хэрэглэгчдийн огцом өсөлт, өдөр тутам эдэлж хэрэглэж идэж ууж буй хүнс, өргөн хэрэглээгээ бодолцохуул Монгол шиг хэт баруунжиж

яваа улс үндэстэн манай энэ тивд өөр байхгүй. Үүнийг бид өөрсөд дээрээ авч ярьж буй төдий бус бидний үр хүүхэд, эзэн Чингисийн удам судар, талын нүүдэлчний тасархай маань тэр чигтээ “Төрөл арилжсан Төв Азийн шинэ Баруунд” төрж, өсч бойжиж байна”¹⁵ хэмээжээ.

Манай Улс социалист өмчийг хайрлан хамгаалж, материал техникийн баазыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгийн тогтолцооноос зах зээлийн эдийн засгийн тогтолцоо руу шилжээд багагүй хугацааг элээгээд байна. Шилжилтийн гэж хэлж болох энэ хугацаанд бид гадаадын хандивлагчдын зээл тусламж дэмжлэгийг харамгүй авсаар ирсэн бөгөөд эл үйл явц одоо ч үргэлжилж байгаа.

АНУ-ын Олон улсын хөгжлийн агентлаг нь 1991 онд анхны тусламжийн хөтөлбөрөө эхлүүлж, 10 сая ам.доллартай тэнцэхүйц санхүүгийн тусламжийг үзүүлсэн бөгөөд дээрхи хөтөлбөр нь эрүүл мэнд болон хүнсний яаралтай тусламжийг голчлон үзүүлж байсны хажуугаар эдийн засгийн болон улс төрийн шинэчлэлтийг гүнзгийрүүлэхэд хувь нэмрээ оруулсаар ирсэн.¹⁶

1990 оноос Монгол Улсад АНУ-ын хөрөнгө оруулалт бүхий 80 гаруй компани байгуулагдаж, 38 сая ам.долларын хөрөнгө оруулалтыг Монголд хийгээд байгаа бөгөөд АНУ-д гаргаж буй экспортын барааны тоо хэмжээ 2004 оны 9 дүгээр сарын байдлаар 113.6 сая ам.доллар хүрч, өмнөх жилийнхээс даруй 18.2 хувиар илүү болсон. Одоогоор АНУ-тай Худалдааны Чөлөөт Хэлэлцээрийг хараахан байгуулаагүй байгаа хэдий ч байгуулахаар ажиллаж байгаа бөгөөд 2004 оны 7 дугаар сард энэхүү хэлэлцээрийн суурь хэлэлцээр болох Худалдаа болон Хөрөнгө оруулалтын хэлэлцээрийг АНУ-тай байгуулаад байна. Цаашилбал худалдааг өргөжүүлэх зах зээлийг эрэлхийлэх болон нэмэгдүүлэх боломжийг судлах, АНУ-ын хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх үүднээс хоёр орны хооронд Худалдааны чөлөөт хэлэлцээрийг байгуулах асуудлууд анхаарал татсан хэвээр байна.¹⁷

Дээр дурьдсан баримт сэлтээс үзэхэд манай орны эдийн засаг АНУ-тай ямар хэмжээнд нягтарч буй нь харагдаж байна. Батлан хамгаалах, цэргийн харилцаа хамаарлын тухайд дээр дурьдсан.

Ингээд энэхүү өгүүллийнхээ гол санаанд Д.Баярхүү судлаачийн тэрлэснээр цэг тавъя.

АНУ-ын хувьд гол орон нь болчихын төлөө юу хийх ёстой вэ гэсэн асуултыг зохиогч би уншигчдад сөргүүлэн тавьж байна. Бид дэлхийн бодлогын залуургүй салан дээр хязгааргүй их далайн давалгаанд уруудан явахдаа гол залуурдагч Сэм авгын баруун зүүн өвөрт хавчуулагдан амь өрсөн гарах боломж байна уу? АНУ-аар гуравдагч хөршөө хийнэ хэмээн манай засгийн газар ярьсаар номлосоор байгаа нь зүгээр нэг шинэхэн тунхаг биш, энэ бол үе үеийн засгийн газруудын

хүсэл, XXI зуунд соёл иргэншлүүдийн их мөргөлдөөнд тэсч үлдэх төдийгүй баялаг хангалуун, мэдээллийн эринийг эзэгнэгч, глобалчлагдсан соёлт Монголыг цогцлуулах цорын ганц гарц биш гэж үү?¹⁸

Ашигласан материал

1. П.Очирбат “Тэнгэрийн цаг”. 1996 он. УБ хот. 375 тал үз
2. Тегеран, Ялта, Подстам “Тегеран, Ялта, Подстам- баримт бичгуудийн эмхэтгэл”. 1973 он. Нэмэлт оруулсан хоёрдугаар хэвлэл. УБ хот. 216 тал
3. Д.Баярхүү “Геополитикийн шинэ тулгалт, Монголын шинэ сонголт”. 2003 он “Стратеги Судлал” сэтгүүл. №2 (24). 79 тал үз
4. Д.Баярхүү “Хятадын түүхэн дэх ДИУ ба Монгол”. 2004 он. Монгол Улс: Коммунизмаас Капитализм руу. 147 тал
5. Д.Баярхүү “Хятадын түүхэн дэх ДИУ ба Монгол”. 2004 он. Монгол Улс: Коммунизмаас Капитализм руу. 148 тал
6. Д.Уламбаяр “Монгол, Өрнөдийн орнуудын харилцаа эрт, эдүгээ”. 2004 он. УБ хот. 244 тал
7. Х.Олзвой “Монгол Улсын геополитик, хөгжлийн 1990-ээд оны онцлог”. 1997 он. “Дорно-Өрнө” сэтгүүл. №1,2. 11-15 тал үз
8. Д.Баярхүү “Евразийн геополитик, Олон улсын харилцаа: Өнгөрсөн, одоо, ирээдүй”. 2003 он. УБ хот. 269 тал
9. Д.Начин “Гадаадын хөрөнгө оруулалтыг татах стратегийн зарим асуудалд”. 2004 он. “Стратеги Судлал” сэтгүүл. №4 (28). 125 тал үз
10. Mark Magnier 2004: Mongolia looks a far in its quest for New ‘Neighbors’, November 12, 2004, LA Times. Online version available at URL: <http://www.brothersjudd.com/blog/archives/017735.html>
11. “Монгол Улсын Үндсэн Хууль”. УБ хот. 2004 он
12. О.Машбат “Монгол Улс, НАТО-ийн харилцаа, өнөөгийн байдал, хэтийн төлөв, ашиг сонирхлын нийцэл”. 2004 он. “Стратеги Судлал” сэтгүүл, №2 (26). 66-67 тал
13. О.Машбат “Иракийн дайны дараахь дэлхийн дэг журам, Монгол Улсын гадаад бодлогын боломжит хувилбар”. 2003 он. “Стратеги Судлал” сэтгүүл, №1 (23). 45 тал үз
14. Ж.Бор “Монгол яагаад дэлхийн их бодлогын гадна байдаг вэ?”. 2000 он. “Алтан аргамж” сэтгүүл. №4. 24 тал
15. Д.Баярхүү “Евразийн геополитик, Олон улсын харилцаа: Өнгөрсөн, одоо, ирээдүй”. 2003 он. УБ хот. 90 тал
16. Д.Зоригт “Монгол-АНУ-ын эдийн засаг, худалдааны харилцаа”. 2004 он. “Стратеги Судлал” сэтгүүл, №4(28). 71 тал үз
17. Д.Зоригт “Монгол-АНУ-ын эдийн засаг, худалдааны харилцаа”. 2004 он. “Стратеги Судлал” сэтгүүл, №4(28). 73-74 тал үз
18. Д.Баярхүү “Евразийн геополитик, Олон улсын харилцаа: Өнгөрсөн, одоо, ирээдүй”. 2003 он. УБ хот. 172 тал үз